

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №11

Тема: Можливості діаграми класів

Мета: Вивчити призначення діаграми класів. Опанувати методику побудови діаграм класів.

1 Завдання для самостійної підготовки

У процесі підготовки до заняття студент в обов'язковому порядку повинен виконати наступні завдання:

- вивчити конспект лекцій;
- опрацювати теоретичну частину лабораторної роботи;
- занести у зошит для лабораторних робіт номер, тему, мету лабораторної роботи.

2 Теоретична частина

Призначення діаграми класів

Class diagram (діаграма класів) основна діаграма для створення коду додатка. За допомогою діаграми класів створюється внутрішня структура системи, описується спадкування й взаємне положення класів друг щодо друга. Тут описується логічне представлення системи. Саме логічне, тому що класи - це лише заготовки, на основі яких потім будуть визначені фізичні об'єкти.

Клас в мові UML служить для позначення множини об'єктів, які мають однакову структуру, поведінку і відносини з об'єктами інших класів. Графічно клас зображується у вигляді прямокутника, який додатково може бути розділений горизонтальними лініями на розділи або секції. У цих розділах можуть зазначатися ім'я класу, атрибути (змінні) та операції (методи).

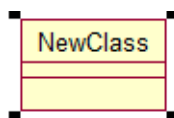

Рисунок 11.1 – Графічне зображення класу

Ім'я класу має бути унікальним в межах пакету, який описується деякою сукупністю діаграм класів або однією діаграмою.

Атрибути класу або властивості записуються у другій зверху секції прямокутника класу. В UML кожному атрибуту класу відповідає окремий рядок тексту, який складається з квантора видимості атрибута і , можливо, початкового значення:

<квантор видимості><ім'я атрибута>[кратність]: <тип атрибута>=<початкове значення>{рядок властивості}

Квантор видимості може приймати одне із трьох можливих значень і відображається за допомогою відповідних спеціальних символів:

- «+» позначає атрибут з областю видимості типу загальнодоступний (*public*). Атрибут з цією областю видимості доступний з будь якого іншого класу пакету, в якому визначена діаграма;
- «#» - атрибут із зоною видимості типу захищений (*protected*). Недоступний для всіх класів, за винятком підкласів даного класу;
- «-» - атрибут із зоною видимості типу закритий «private». Недоступний для всіх класів без винятків;
- «~» - видимість для елементів того ж простору імен (пакета) (*package*).

Квантор видимості може бути опущений. У цьому випадку його відсутність просто означає, що видимість атрибута не вказується.

Ім'я атрибута – рядок тексту, який використовується в якості ідентифікатора відповідного атрибута і тому повинний бути унікальним в межах даного класу.

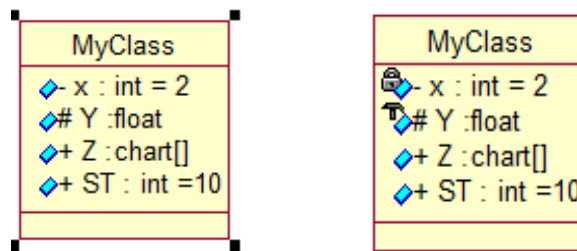

Рисунок 11.2 – Атрибути класу

Методи класу – записуються в третій зверху секції прямокутника. Кожному методу класу відповідає окремий рядок, який складається з квантору видимості операції, імені операції, виразу значення, що типу повертаються операцією і, можливо, рядок властивість операції:

<квантор видимості><ім'я методу>(список параметрів): <вираз типу значення, що повертається >{рядок властивості}

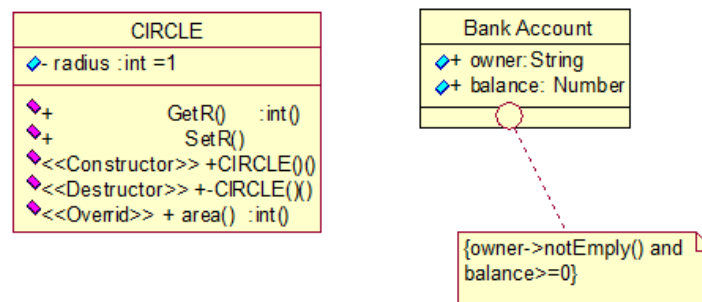

Рисунок 11.3 – Методи та примітки класу

Відношення між класами

Крім внутрішньої будови або структури класів на відповідній діаграмі вказуються відносини між класами. При цьому сукупність типів таких відносин фіксована в мові UML і зумовлена семантикою цих типів відносин.

Базовими відносинами в мові UML є:

- **залежності;**
- **асоціації;**
- **узагальнення.**

Відношення залежності графічно зображуються **пунктирною лінією** між відповідними елементами **зі стрілкою**, направленою від класу-клієнту залежності до незалежного класу або класу-джерела.

Для відносин залежності зумовлені ключові слова, які позначають деякі спеціальні його види:

- «*access*» - для позначення доступності відкритих атрибутів і операцій класу-джерела для класів-клієнтів;
- «*bind*» - клас-клієнт може використовувати деякий шаблон для своєї подальшої параметризації;
- «*derive*» - атрибути класу-клієнту можуть бути обчислені по атрибутах класу-джерела;
- «*import*» - відкриті атрибути і операції класу-джерела стають частиною класу-клієнту, так, ніби вони були оголошені безпосередньо в ньому;
- «*refine*» - вказує, що клас-клієнт служить уточненням клас-джерела в силу причин історичного характеру, коли з'являється додаткова інформація в ході роботи над проектом.

Відношення асоціації відповідає наявності деяких відносин між класами. Дане відношення позначається суцільно. Лінією з додатковими спеціальними символами, які характеризують окремі властивості конкретної асоціації. В якості додаткових спеціальних символів можуть використовувати ім'я, асоціації, а також імена і кратність класів-ролей асоціації.

Відношення узагальнення є звичайним таксономічним відношенням між більш загальним елементом (предком) і більш конкретним або спеціальним елементом (нащадком). Дане відношення може використовуватися для представлення взаємозв'язків між пакетами, класами, варіантами використання та іншими елементами мови UML.

На діаграмах відношення узагальнення позначається **суцільною лінією з трикутною стрілкою на одному із кінців**. Стрілка вказує на загальний клас (клас-предок або супер-клас), а її відсутність – на спеціальний клас (клас-нащадок або підклас).

Browse, за допомогою пункту Browse у головному меню або за допомогою кнопки Class diagram.

Рядок інструментів

При активізації діаграми рядок інструментів здобуває наступний вид (рис. 11.6).

Рисунок 11.6 - Рядок інструментів для діаграми класів

- **Class** (клас). Даний інструмент дозволяє створити новий клас у діаграмі й моделі. Клас - це установки структури й шаблону поведінки для деякої безлічі реальних об'єктів, які надалі будуть визначені в програмі на основі даного шаблону. Клас - це деяка абстракція реального миру. Коли ця абстракція ухвалює конкретне втілення, вона називається *об'єктом*.

- **Interface** (інтерфейс). Значок Interface дозволяє створити об'єкт Interface, який указує на видимі ззовні операції класу або компонента. Звичайно інтерфейс створюється тільки для деяких строго певних класів або компонентів і призначений скоріше для логічного відображення системи, але може бути присутнім як на діаграмі класів, так і на діаграмі компонентів.

- **Unidirectional Association** (односпрямований зв'язок). Значок Unidirectional Association дозволяє створити односпрямований зв'язок класу із класом або класу з інтерфейсом. Це загальний і самий слабкий вид зв'язку.

- **Association Class** (асоціація класу). Значок Association Class дозволяє зв'язати класи асоціативним зв'язком. Ця властивість зберігається в класі й для того, щоб його встановити, необхідно створити клас і зв'язати клас реляцією з іншим за допомогою цього значка.

- **Package** (пакет). Значок Package дозволяє створити елемент Package, який використовується для угруповання елементів. Може бути використаний для фізичної або логічного угруповання. У нашій випадку пакет зручніше за все використовувати для фізичного угруповання коду. Але для невеликої системи, якої є тепличне господарство, ми не будемо використовувати пакети.

3 Порядок виконання лабораторної частини

3.1 Оснащення робочого місця

- методичні вказівки до виконання лабораторної роботи;
- конспект лекцій з дисципліни;
- комп'ютер четвертого покоління і вище з операційною системою Windows;
- програмне середовище Rational Rose.

3.2 Вимоги безпеки при проведенні заняття

При проведенні лабораторного заняття слід дотримуватися наступних вимог техніки безпеки:

- у комп'ютерному класі знаходитися лише у присутності викладача або лаборанта;
- не вмикати і не вимикати штекер з розетки самостійно;
- під час лабораторного заняття відкривати тільки вікна тих комп'ютерних програм, які стосуються теми поточної роботи.

3.3 Програма виконання лабораторної частини

3.3.2 Самостійна робота

Згідно варіанту (лабораторна робота 1) розробити діаграму класів для обраного бізнес-процесу. Виконати її опис.

4 Рекомендації щодо оформлення звіту

Звіт з лабораторної роботи виконується в окремому зошиті у клітинку.

Звіт повинен містити:

- найменування і мету роботи;
- постановка завдання
- діаграма класів бізнес-процесу та її опис;
- висновки по роботі.

5 Контрольні запитання

- 1 Що являє собою діаграма класів?
- 2 Яке призначення діаграми класів?
- 3 Дайте визначення поняттю «клас».
- 4 Зобразіть та поясніть графічне позначення класу в UML.
- 5 Поясніть базові відношення в UML.
- 6 Наведіть графічне зображення відношень в UML.